

14. Паламарчук В. І. Науково-методичне забезпечення самостійної роботи слухачів та студентів // Організація самостійної роботи слухачів в умовах інформаційного суспільства : матеріали наук.-метод. конференції, 14 грудня 2001 року. – О. : ОРІДУ, 2002. – 275. – 282 с.

БЕНДЕРА И. Н. Паспортизация работы научно-педагогического работника высшего учебного заведения.

Приведена информация из методики составления учебно-методических комплексов (паспортов) научно-педагогических работников высших учебных заведений.

BENDERA I. N. The scientific-pedagogical employee rating in the higher educational establishment.

The information according to the technique compilation educational methodical-complexes (passports) of the scientific-pedagogical employees in the higher educational establishment was brought.

Бєлікова Н. О.
Луцький інститут розвитку людини
Університету “Україна”

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

У статті проаналізована сутнісна характеристика і структура поняття “компетентність”, а також визначено основні педагогічні особливості формування професійної компетентності майбутнього фахівця з фізичної реабілітації.

Соціально-економічні перетворення у сучасному суспільстві виявили ряд соціальних проблем, однією з яких є безробіття, у тому числі і серед фахівців з вищою освітою. Вирішення зазначеної проблеми не можливе без модернізації вищої освіти, в здійсненні якої пріоритетне значення надається проблемі формування соціально-професійних компетенцій майбутніх фахівців.

Процес входження України до європейського освітнього і наукового простору пов'язаний із зростанням вимог до рівня професійної компетентності майбутніх фахівців, зокрема з фізичної реабілітації, від якості знань і умінь яких значною мірою залежить рівень розвитку ринку реабілітаційних та фізкультурно-оздоровчих послуг.

Метою статті є визначення теоретичних аспектів професійної компетентності майбутнього фахівця з фізичної реабілітації.

Для виявлення сутнісної характеристики і визначення структури і змісту поняття “компетентність” нами були проаналізовані його теоретико-

методичні аспекти і можливості використання в системі професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації.

Аналіз наукових праць, який провела Л. В. Безкоровайна (І. Г. Агапов, В. І. Байденко, Ж. Делор, Є. Ф. Зеєр, І. А. Зимова, І. А. Кальней, Н. В. Кузьміна, А. К. Маркова, Л. М. Мітіна, Дж. Равен, Г. Селевко, Ю. Г. Татур, Н. Хомський, А. В. Хуторской, В. Д. Шадріков, С. Є. Шишов, Т. І. Шульга та ін.) свідчить, що поняття “компетентність-компетенція” змістовно не достатньо чітко визначено. Слід зазначити, що терміни “компетенція” і “компетентність” у науково-педагогічній літературі трактуються неоднозначно [1, с. 7].

У “Великому тлумачному словнику сучасної української мови” поняття “компетентність” визначається як властивість за значенням компетентний; компетентний – той, що має достатні знання в певній галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий (автори наводять синоніми – який ґрунтується на знанні; кваліфікований). У “Сучасному економічному словнику” “компетентність” – знання, досвід у певній галузі науки, діяльності, життя. У навчальному посібнику “Вища освіта України і Болонський процес” трактування поняття “компетентність” збагачується, порівняно з попередніми, рядом структурних елементів і формулюється як “знання, вміння, навички та досвід, які формують професійні властивості фахівця на достатньому рівні для якісного виконання ним професійних функцій” [3, с. 354]. О. М. Бондаренко визначає компетентність як особистісну інтегративну характеристику певного рівня навченості й обізнаності на різних етапах професійного та особистісного розвитку людини, що характеризується наявністю достатніх знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій і досвіду для ефективного, кваліфікованого й успішного здійснення діяльності і виконання певних функцій у конкретній ситуації з досягненням певних стандартів чи еталонів у різних галузях, сферах життєдіяльності людини [2, с. 39].

О. С. Заблоцька розглядає компетентність як інтегровану особистісно-діяльнісну категорію, яка формується під час навчання в результаті поєднання початкового особистого досвіду, знань, способів діяльності, умінь, навичок, особистісних цінностей та здатності їх застосування у процесі продуктивної діяльності стосовно кола предметів та процесів певної галузі людської діяльності [5, с. 55].

На думку Я. Сікори, компетентність – це не тільки професійні знання, навички і досвід у певній спеціальності, але й ставлення до справи,

схильність, інтереси й прагнення, а також здатність ефективно використовувати знання й уміння, особистісні якості для забезпечення необхідного результату на конкретному робочому місці за певних обставин [11, с. 49].

Щодо питання диференціації понять “компетенція” і “компетентність” в аспекті вищої освіти, Л. В. Безкоровайна дотримується тези про те, що компетенція складає ресурс (потенціал) випускника університету, а компетентність – це актуальний вияв компетенції в діяльності [1, с. 7].

Поняття компетенції не зводиться до відомої тріади “знання, уміння, навички”. Компетенцію можна розглядати як певну сферу відношень між знаннями, уміннями, навичками людини та її дією в соціальній практиці. Компетенція пов’язує одночасну мобілізацію знань, умінь і способів поведінки в умовах конкретної діяльності. У трактуванні І. А. Зимньої [7, с. 35], під компетентністю слід розуміти заснований на знаннях, інтелектуально й особистісно зумовлений досвід соціально-професійної життєдіяльності людини. Основою цієї інтеграційної якості є знання, уміння, навички, досвід, цінності і схильності особистості до соціально-професійної діяльності.

І. А. Зязюн характеризує компетентність як здатність вирішувати професійні завдання певного визначеного класу, що вимагає наявності реальних знань, умінь, навиків, досвіду. Вона виявляється у практиці професійної діяльності як системна характеристика і має чітко визначену структуру. Компетентність може мати кількісний вимір, зокрема за допомоги виокремлення рівнів [8, с. 13].

Під компетентністю І. А. Зязюн розуміє простір соціально-професійного впливу, визначений посадою, соціальним статусом, службовим функціоналом спеціаліста. Трапляється так, що сфера компетентності не завжди співпадає з рівнем кваліфікації чи компетентності працівника, з його професійним досвідом. Вона може бути ширшою чи вужчою від його реальних можливостей, у тому числі й технологічних. У цьому випадку результативність професійно-педагогічної діяльності безсумнівно знижується [8, с. 14].

За словами Н. А. Пустовіт, сутність компетентнісного підходу полягає у зміщенні акценту з процесу формування системи знань, умінь, навичок на розвиток особистісної компетентності, що відповідає і вимогам модернізації освіти в Україні, і сучасним підходам у європейських країнах до цієї проблеми. Автор стверджує, що компетентністний підхід, орієнтований на

вироблення власних моделей поведінки в різних ситуаціях, їх авторську апробацію, адаптацію до особливостей мислення, ціннісних орієнтацій особистості, інтегрує внутрішні і зовнішні компоненти поведінки, відображаючи не лише те, що можна означити словами “я знаю, як це зробити”, а й те, що означене словами “я вмю і хочу застосувати це у конкретній ситуації”, акцентує увагу на предметно-дієвому компоненті, який, на відміну від традиційного знаннєвого, передбачає не засвоєння окремих знань і умінь, а оволодіння комплексною процедурою їх застосування для розв’язання актуальних проблем [9, с. 19].

Проведений аналіз літературних джерел та освітніх документів виявив неоднозначність поняття “компетентність”, яке розглядається як результат освітньої діяльності і складається з цілої низки компонентів, серед яких відповідність особи (фахівця) вимогам, критеріям, стандартам у певних галузях діяльності; володіння необхідними знаннями, вміннями, навичками, компетенціями (компетентностями); здатність та досвід їх застосування; особистісні якості, які визначають здатність особи впевнено домагатися результатів і володіти ситуацією; комунікативна складова, спрямована на ефективну взаємодію з іншими членами команди тощо.

Варто зауважити, що знання, уміння, навички, досвід, цінності, які отримані у процесі навчання, є інтеграційними якостями компетентності і одночасно потенційною компетенцією. Проте компетентність вони ще не визначають. Людину можна вважати компетентною у тому випадку, коли прихована раніше потенційна компетенція стане компетенцією дії в умовах реальної специфічної ситуації.

Ефективність функціонування системи вищої освіти в Україні значною мірою залежить від професійної компетентності педагогічних кадрів. Підтвердженням тому є прийняття Державної програми “Вчитель”, у якій зазначено, що саме через діяльність педагога реалізується державна політика, спрямована на зміцнення інтелектуального і духовного потенціалу нації, розвиток вітчизняної науки і техніки, збереження і примноження культурної спадщини.

За Б. С. Гершунським (1998) “професійна компетентність” визначається переважно рівнем власної професійної освіти, досвідом і індивідуальними здібностями людини, її мотивованим прагненням до безперервної самоосвіти і самовдосконалення, творчим і відповідальним ставленням до справи.

Л. Д. Зеленська з’ясувала, що, з огляду на сучасні реформації системи

освіти в Україні, професійно-педагогічна компетентність визначається як здатність і готовність педагога виконувати особисту професійну діяльність (А. Маркова); як глибокі професійні знання навчально-виховного процесу і вміння застосовувати їх на практиці (В. Стрельніков); як форма виконання педагогом комунікативної, діагностичної, організаційно-методичної, конструктивної, формуючої, аналітичної функцій (В. Крижко, Є. Павлютенков); як синтез складників змісту професійної підготовки викладача, нарощування знань, умінь і досвіду професійно-особистісного саморозвитку, емоційно-ціннісного ставлення (В. Лозова) [6, с. 11].

Аналіз наукової розробки проблеми, проведений Л. Д. Зеленською, засвідчив, що останнім часом педагогічна наука збагатилася численними дослідженнями, в яких розкрито структуру і зміст професійно-педагогічної компетентності викладача (Т. Браже, В. Дьоміна, Т. Іванова, Л. Карпова, В. Лозова, А. Маркова, Л. Мітіна, Д. Равен); закономірності формування та практичне застосування професійно-педагогічних умінь (В. Бондар, І. Бех, Н. Кічук, М. Поташкін, М. Станкін); фактори підвищення професіоналізму педагогічних кадрів (А. Бусигіна, Г. Воеводська, А. Деркач, Н. Кузьміна, Н. Кухарев, В. Панчук) [6, с. 4].

Л. Д. Зеленська зазначає, що вітчизняні педагоги, зокрема Б. Грінченко, М. Демков, В. Короленко, М. Корф, С. Миропольський, М. Пирогов, К. Ушинський та інші, вважають, що процес формування високого професіоналізму викладацьких кадрів повинен здійснюватись під впливом трьох тенденцій: особистісної (вчитель як творець педагогічного процесу, надає йому деякого особистісного відтінку), загальнолюдської (вчитель повинен бути духовно розвиненою особистістю взагалі, здатною органічно входити до будь-якого суспільства, реалізовувати себе як особистість і професіонала у будь-якому середовищі), національної (вчитель повинен глибоко розуміти національні особливості, вивчати історію, культуру, мову, традиції, звичаї свого народу і виховувати дітей так, щоб вони були рідними своєму народові за духом, переконанням та ідеалами) [6, с. 11].

За словами І. А. Зязюна, професійно-педагогічна компетентність відображає готовність і здатність людини професійно виконувати педагогічні функції згідно з прийнятими у суспільстві на цей час нормативами і стандартами. Саме тому поняття “компетентність” має конкретно-історичну визначеність і може оцінюватися лише у практичній діяльності [8, с. 13]. Як зазначає Л. Б. Волошко, результати психолого-

педагогічних досліджень доводять, що формування професійної компетентності студентів, які опановують професії типу “людина–людина”, найповніше реалізується у процесі суб’єкт–суб’єктних стосунків в умовах посилення діалогізації професійного навчання, реальної міжособистісної взаємодії та спілкування [4, с. 42].

Л. В. Безкоровайна стверджує, що компетенція майбутнього фахівця фізичного виховання і спорту включає освоєння чотирьох типів досвіду:

– досвіду пізнавальної діяльності в галузі технологій спортивного менеджменту, фіксованого формою її результатів – знань;

– досвіду здійснення відомих способів професійної діяльності в своїй майбутній предметній галузі і суміжних галузях (досвіду вирішення модельних типових завдань використання технологій) – у формі уміння діяти за зразком;

– досвіду творчої діяльності у сфері професійно орієнтованих технологій у формі уміння ухвалювати ефективні рішення в проблемних ситуаціях;

– досвіду здійснення емоційно-ціннісних відносин, пов’язаних з використанням технологій у різних галузях, – у формі особистісних орієнтацій [1, с. 8].

Таким чином, аналіз основних аспектів процесу підготовки майбутнього фахівця з фізичної реабілітації свідчить про складність, багатоаспектність та недостатню дослідженість проблеми професійної компетентності як здатності особистості здійснювати професійну діяльність на найвищому рівні.

Подальші розвідки передбачається провести у напрямку вивчення проблеми формування здоров’язберігаючої компетентності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації.

Використана література:

1. *Безкоровайна Л. В.* До поняття про компетенцію майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту / Л. В. Безкоровайна // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2006. – № 8. – С. 7-10.
2. *Бондаренко О. М.* Психолого-педагогічні підходи до визначення поняття “компетентність” / О. М. Бондаренко // Педагогічний процес. – 2007. – Вип. 3. – С. 31-41.
3. Вища освіта України і Болонський процес : навчальний посібник / за ред. В. Г. Кременя ; авторський колектив : М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. В. Гребінко, І. І. Бабин. – Тернопіль : Навчальна книга, 2004. – 384 с.
4. *Волошко Л. Б.* Організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації в процесі медико-біологічної підготовки / Л. Б. Волошко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2005. – № 24. – С. 42-44.

5. *Заблоцька О. С.* Компетентність, кваліфікація, компетенція як ключові категорії компетентнісної парадигми вищої освіти / *О. С. Заблоцька* // Вісник Житомирського державного університету. – 2008. – Вип. 39. – С. 52-56.
6. *Зеленська Л. Д.* Проблема формування професійно-педагогічної компетентності вчених вищих навчальних закладів Слобожанщини (кінець XIX – початок XX століття) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна / *Л. Д. Зеленська*. – Х., 2006. – 22 с.
7. *Зимняя И. А.* Гуманизация образования (состояние, проблемы, перспективы) / *И. А. Зимняя* // Гуманизация образования. Психолого-педагогический международный журнал. – 1992. – № 2. – С. 45-48.
8. *Зязюн І. А.* Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти / *І. А. Зязюн* // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2005. – № 25. – С. 13-18.
9. *Пустовіт Н. А.* Освіта для сталого розвитку – важливий напрям підвищення екологічної компетентності вчителя / *Н. А. Пустовіт* // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2006. – № 28. – С. 19-22.
10. *Райзберг Б. А.* Современный экономический словарь / *Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева*. – 5-е изд., перераб. и доп. – М. : ИНФРА-М, 2007. – 495 с.
11. *Сікора Я.* Аналіз базових понять проблеми формування професійної компетентності майбутнього вчителя інформатики / *Я. Сікора* // Актуальні проблеми професійно-педагогічної освіти та стратегії розвитку : зб. наук. праць / за заг. ред. *О. А. Дубасенюк, Л. В. Калініної, О. Є. Антонової*. – Житомир : Вид-во ЖДУ. – 2006. – С. 47-50.

БЕЛИКОВА Н. А. Педагогические условия формирования профессиональной компетентности будущего специалиста по физической реабилитации.

В статье проанализирована сущностная характеристика и структура понятия “компетентность”, а также определены основные педагогические особенности формирования профессиональной компетентности будущего специалиста по физической реабилитации.

BIELICOVA N. O. Pedagogical formation conditions of professional competence of physical rehabilitation future expert.

Main characteristics and structure of the notion “competence” are analyzed in the article, main pedagogical peculiarities of physical rehabilitation future expert professional competence formation are considered in the article as well.

Васильєва М. О.
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПРОФЕСІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ КЛАСИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Стаття присвячена проблемі формування навичок професійної рефлексії майбутніх соціальних працівників в умовах класичного університету. Надана сутнісно-змістовна характеристика поняття “формування навичок професійної рефлексії майбутніх соціальних працівників”. Проаналізовано останні дослідження та публікації з цієї проблеми.